

NURETTİN TOPÇU VE SEZAI KARAKOÇ'UN BATILILAŞMA TASAVURLARININ MUKAYESESİ¹

A Comparison Of Nurettin Topcu And Sezai Karakoc's Westernization Imagines

Dr. Serdar ŞAHİN

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-00019217-5112>

ÖZET

Nurettin Topçu ve Sezai Karakoç yazıları ve yaşamlarıyla on yıllardır farklı nesiller üzerinde etkili olmuş, bugün de okunmaya devam eden isimlerdir. Bu iki yazarın isimleri çıkarmış oldukları Hareket ve Diriliş dergileriyle özdeşleşmiştir adeta. Bu makale Topçu ve Karakoç'un "Batı" ve Batılılaşma tasavvurlarının mukayesesi dergi yazıları üzerinden yapmaya çalıştık. Böylece Batılılaşmaya karşı eleştirel yaklaşan ve "yerliliği" vurgulayan iki yazarın düşünce dünyalarına daha önceki çalışmalarda göz önüne alınmamış açılardan yaklaşarak bu isimler üzerine farklı bir yorum denemesine giriştik. Bu makalede, Topçu ve Karakoç'un hayat hikayeleri üzerinden düşüncelerinin teşekkül süreçlerini ele aldığımız bölümün ardından Batılılaşmaya eleştirel yaklaşımlarını karşılaştırdığımız bölüm yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nurettin Topçu, Sezai Karakoç, Batılılaşma, yerlilik, Hareket Dergisi, Diriliş Dergisi.

ABSTRACT

Nurettin Topcu and Sezai Karakoc are names that have been influential on different generations for decades with their writings and lives and continue to be read today. The names of these two authors have almost become synonymous with the journals Hareket and Dirilis they have published. In this article, we tried compare Topcu and Karakoc's conceptions of the "West" and Westernizations through journal articles. Thus, by approaching of Westernization and emphasize "nativeness", we have attempted a different interpretation of these names by approaching them from different comments that were not considered in previous studies. In this article, after the part where we discuss the processes of Topcu and Karakoc's thoughts, throughs their life stories, there is the part where we compare their critical approaches to Westernization.

Keywords: Nurettin Topcu, Sezai Karakoc, Westernization, nativism, Hareket Journal, Diriliş Journal.

1. GİRİŞ

Bu makalenin amacı Nurettin Topçu ve Sezai Karakoç'un Batılılaşma tasavvurlarını karşılaştırmalı bir yöntemle değerlendirerek iki yazarın düşünce dünyalarındaki benzerlik ve farklılıkları tespit etmeye çalışmaktır. Bu kapsamda ilk olarak iki yazarın düşüncelerinin teşekkül süreçlerine odaklanılacak daha sonra da "Batı" ve Batılılaşma tasavvurları eleştirel bir okumaya tabi tutulacaktır. Batılılaşmaya karşı eleştirel bir reaksiyon olarak ortaya çıkan "yerlilik" kavramını merkeze alan bu okumada iki yazarın kendi isimleriyle özdeşleşen Hareket Dergisi ve Diriliş Dergisi'ndeki yazıları örneklem olarak belirlenmiştir.

2. NURETTİN TOPÇU'NUN HAYATI VE DÜŞÜNCE DÜNYASI

Makalenin ilk bölümlerinde Nurettin Topçu ve Sezai Karakoç'un hayat hikayelerinin belli başlı duraklarına dikkat kesilerek bu isimlerin düşünce dünyalarına ilişkin bazı temel kavramlar üzerine eğildik. Nurettin Topçu 1909 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Erzurumlu Topçuzâdeler ailesinden Ahmet Efendi, annesi Erzincan Eğinli Fatma Hanım'dır. Topçu, Bezmiâlem Valide Sultan Mektebi, Büyük Reşit Paşa Numune Mektebi ve Vefa Lisesi'nde öğrenim görmüştür. Hareket felsefesini kendisinden etkilenerek benimsediği Maurice Blondel'i Fransa'da tanıyan Topçu, iki yıl Bordeaux'da kaldıktan sonra Strasbourg'a geçmiş, üniversitede felsefe bölümünde öğrenim görmüş, ahlâk ve sanat tarihi alanlarında da eğitim almıştır. Bu yıllarda kendisinden önce Paris'e giden Remzi Oğuz Arık, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu gibi isimlerle tanışmıştır. Bu isimlerle kurduğu yakın ilişkiler Anadoluculuk fikrini benimsemesinde etkili

¹ Dr. Serdar Şahin. Bu makale yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

olmuştur. Topçu aynı dönemde tasavvuf tarihi ve Hallac-ı Mansur uzmanı Louis Massignon'la tanışmış ve kendisine Türkçe dersi vermiştir. Topçu'nun tasavvuf düşüncesi Hallac-ı Mansur, Mevlana ve Yunus Emre isimleri çerçevesinde şekillenmiştir. Nurettin Topçu, 1934 yılında Sorbonne Üniversitesi'nde "Conformisme et Révolte" başlıklı doktora tezini savunmuş ve aynı yıl Türkiye'ye dönmüştür. Bu tez yıllar sonra Türkçe'ye çevrilerek İsyah Ahlakı adıyla kitaplaştırılmıştır.

Topçu, Türkiye'ye döndükten sonra uzun yıllar Galatasaray Lisesi Robert Kolej, İstanbul İmam Hatip Okulu ve İstanbul Erkek Lisesi'nde öğretmenlik yapmıştır. (Kara,13) Birinci Meclis'te Erzurum milletvekili olan muhalif grubun lideri konumundaki Hüseyin Avni Ulaş Topçu'nun aile dostudur. Nurettin Topçu'nun şahsiyeti ve fikirleri üzerinde Mehmet Akif, Hüseyin Avni ve Abdülaziz Bekkine gibi isimlerin önemli etkileri olmuştur. Hareket dergisini 1939'da İzmir'de öğretmenlik yaptığı yıllarda yayımlamaya başlamıştır. Bir süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Hilmi Ziya Ülken'in kürsüsünde eylemsiz ahlâk doçentliği yapan Topçu, Bergson'la ilgili bir doçentlik tezi hazırlamıştır. 1939 yılında yayın hayatına başlayan Hareket Dergisi'nin kurucusu ve başyazarı olan Topçu'nun düşünce yapısını anlayabilmek için öncelikle felsefi görüşleri üzerine eğilmek gerekmektedir. Mustafa Kök'e göre; Topçu'nun felsefi görüşlerinin üç temel ayağı bulunmaktadır; "Blondel'in Hareket (Action) felsefesi, Bergson'un mistik hayat atılımcı (elan vitalist) dünya görüşü ve İslam tasavvufundaki Vahdet-i Vücut öğretisi." (Kök,99) Topçu bu isimlerle birlikte Louis Massignon'un Hallac-ı Mansur'la ilgili tasavvuf araştırmalarından ciddi biçimde etkilenmiştir. Massignon, bir yazısında Topçu'yu son Hallac yorumcusu olarak nitelemiştir. (Massignon,1997,8)

"Hareket felsefesi, ahlak felsefesi içerisinde 19. Yüzyılın eylemci ahlak felsefelerinden biri ve Yeni Augustinusçu felsefi bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir." (Mollaer,2017,48 ?) Yeni Augustinusçuluk;Platonculuk ve Neo-Platonculukla Hıristiyan düşüncesini birleştirmeye, çalışan ve Aristoteles felsefesine eleştirel yaklaşan bir öğretilir. Topçu, Hareket Dergisi'nde yayımlanan bir yazısında dilimize İsyah Ahlakı olarak çevrilen "Conformisme et Révolte" başlıklı tezindeki görüşlerini şu cümlelerle özetlemektedir;

"Fertten doğarak sonsuzluğa yol alan hareketin aile, cemiyet ve insanlık basamaklarından geçtiğini hareket felsefesi ortaya koymuştu. Yani toplum düzenine ait hareketler ferdi varlığımızla Allah arasında bir köprü oluyordu. Aile, millet ve medeniyet, sonsuzluk ve evrensellik temayülünü kendinde yaşatan ferdi hareketin eserleridir." (Topçu,1939,48)

Topçu'nun Anadolu sosyalizmi formülasyonunu ele almadan önce Anadoluculuk akımından söz etmek gerekmektedir. Nurettin Topçu, Remzi Oğuz Arık ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu gibi Fransa'da tanıştığı isimlerle dostluğunu hayatlarının sonuna kadar devam ettirmiştir. Topçu'nun Anadolucu fikirleri benimsemesinde bu isimlerin etkili olduğu söylenebilir. Anadolucular, Türk milletinin İslâm dinini benimseyerek, Malazgirt Zaferi sonrasında Anadolu topraklarında yeni bir medeniyet kurdukları düşüncesinden hareket etmekte, Cumhuriyet Türkiye'sinin de bu yönde kültür ve toprak temelli bir vizyon benimsemesi için çaba göstermekteydiler. (Uçman,2021) Süleyman Seyfi Öğün'e göre Anadoluculuğun yükselişi; Turancılığın başarısız olması ve Kurtuluş Savaşı'na giden süreçte yaşanan toprak kayıplarıyla artan bunalımın milliyetçi çevrelerde etkili olmasıyla ilişkilidir. Milliyetçi düşüncenin pozitivizmden mistisizme yönelimi bunalım dönemlerinin mistik arayışlara yönelmeyi teşvik etmesiyle açıklanabilir. (Öğün,2002,25) Anadolucuların milli tarihi, dini açıdan yorumlamaları, İkinci Meşrutiyet'ten beri mücadele içerisinde olan İslamcılık ile milliyetçiliği birleştirmeye dönük bir hamle olarak yorumlanabilir. (Öğün,2002,27) Topçu'nun fikirleri bu kapsamda ele alınabilir.

Nurettin Topçu'nun 1960'lı yıllarda Soğuk Savaş'ın ideolojik kutuplaşmasının sertleştiği bir dönemde Hareket dergisi gibi bir mecrada Anadolu sosyalizmini savunması yalnızlaşmasına sebep olmuş İslamcı, muhafazakâr ve milliyetçi çevreler Topçu'yla aralarına mesafe koyarken sol ve sosyalist çevreler ise "sağcı" olarak etiketledikleri yazarla bir ilişki kurmamışlardır.

Topçu'nun Ağustos 1968'de yayımladığı Türk Milliyetçiliği ve Komünizm başlıklı yazısında yer verdiği aşağıdaki paragraf onun karmaşık düşünce yapısına dolayısıyla hem kendisinin ideolojik pozisyonuna hem de "öteki" olarak inşa ettiği "kurucu dışarı" yada "kurucu öteki" olarak değerlendirebileceğimiz ideolojilere işaret etmesi bakımından önemlidir;

"...Müslüman Anadolu sosyalizmi demek, İslam'ın ruh ve ahlakına sahip olacak Anadolu'nun insanını ve bütün hayat kuvvetlerini, ferdi menfaatlarla ihtirasların sınırları dışına çıkarıp bir ilahi bölgede, tam iktidarı

ile sağlam iradenin disiplini altına, millet selameti yolunda toplulukla seferber etmek demektir. Komünizmi bertaraf edecek ve siyonizmi toprağa gömecek tek kuvvet budur; öbür adı milliyetçiliktir. Zira, toplumun malı olmayan milliyetçilik olmaz..." (Topçu, 1968,4-7)

Anadolu sosyalizmini savunan Nurettin Topçu aynı zamanda sıkı bir anti-komünisttir. Topçu'nun 1950-1952 döneminde haftalık olarak yayımlanan Komünizme Karşı Mücadele Dergisi'nde çok sayıda yazısı yayımlanmıştır. Nurettin Topçu'ya göre; kapitalizm büyük sanayinin, komünizm ise kapitalizmin ortaya çıkardığı sorunların eseridir.

Öğün'den hareketle; Topçu'nun siyasal ve ekonomik liberalizmi eleştirdiği ve muhafazakâr karakterli bir ütopya kurmaya çalıştığı söylenebilir. (Öğün,157)

3. SEZAI KARAKOÇ'UN HAYATI VE DÜŞÜNCE DÜNYASI

Sezai Karakoç 22 Ocak 1933'de Diyarbakır Ergani'de doğmuştur. Ortaokul ve liseye parasız yatılı olarak Kahramanmaraş ve Gaziantep'te devam etmiştir. Üniversiteyi Ankara Mülkiye'de (Siyasal Bilgiler Fakültesi) okuyan şair, bu yıllardan itibaren Necip Fazıl'ın Büyük Doğu dergisinin yayın ekibinde yer almıştır. Sezai Karakoç 1956'dan 1965'e kadar Maliye Bakanlığı'nda müfettiş olarak görev yapmıştır. 1965'de Diriliş Dergisi'ni yeniden yayımlayabilmek için memuriyetten ayrılan Karakoç, 1966'dan 1992 ye kadar Diriliş Dergisi'ni belli aralıklarla çıkarmıştır. 1990'da Diriliş Partisi'ni, bu partinin 1997'de kapatılması üzerine 2007 yılında ise Yüce Diriliş Partisi'ni kuran Karakoç'un partileri teşkilatlanamadıkları için seçimlere girememiştir. Karakoç'un diriliş ve İslam medeniyeti çerçevesinde kavramlaştırdığı düşüncelerinin İslamcı ve muhafazakâr gençler üzerinde olduğu gibi 1970'li yıllardan günümüze kadar düşünce ve edebiyat adamlarıyla birlikte siyasetçiler üzerinde de önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Sezai Karakoç'un dergisine isim olarak seçtiği Diriliş kavramı düşünce yapısının anlaşılması noktasında önemli bir yerde durmaktadır. Bu noktada şairin düşünce dünyasında Diriliş kavramına yüklediği anlam üzerinde durmamız gerekmektedir.

Sezai Karakoç kavramla ilgili olarak; "Basubadelmevt" in karşılığı olarak 'Diriliş'i bulmuştum, ölümden sonra dirilme anlamına. Tabii ki, sadece metafizik anlamda değil, tarihi-sosyolojik anlamda da kullanıyordum." demektedir. Diriliş kavramının bir yönüyle İslamcılık düşüncesinde önemli bir yere sahip olan canlandırmak ve diriltmek anlamlarına gelen ihya kavramıyla ilişkili olduğunu ifade etmeliyiz.

Karakoç 1950'li yıllarda henüz 20'li yaşlarının başındayken Fransızca gazete ve dergilerden Tunus'la Cezayir'in bağımsızlık sürecini takip etmiş, 1954 yılında Bir Millet'in Basubadelmevti başlıklı yazısında dekolonizasyon sürecini övmüştür. Elyesa Koytak'a göre; Basubadelmevt (ölümden sonra diriliş) kelimesi, Karakoç'un dirilişten önceki tercihidir. (Koytak,471) Bu noktada Karakoç'un anti-kolonyalizm (özellikle Cezayir ve Tunus'un bağımsızlık hareketleri) temalı ilk siyasi şiirlerini 1950'li yıllarda Demokrat Parti döneminde yazdığını bu şiirlerin anti-kolonyalist çalışmaların kurucu isimlerinden Frantz Fanon'un çalışmalarıyla birlikte düşünüldüğünde bile öncü bir nitelik taşıdığı söylenebilir.

Yazara göre; "Diriliş tezi, birçok açılardan ele alınan İslam'ı tarih ve medeniyet perspektifinden açıklıkla ortaya koyma çalışmasıdır. İslam medeniyetinin yeniden yolunu arama denemesidir." (Karakoç,1983) Karakoç Avrupamerkezci anlayışları reddederek Avrupa'nın kapitalizm ve komünizm gibi sistemler doğurabileceğini ancak bir diriliş toplumu doğuramayacağını Asya ve Afrika'nın aydınlarının Batılılaşmaya şartlanmış olmaları sebebiyle potansiyellerini gerçekleştiremediklerini öne sürmektedir. (Karakoç,1977,1)

Sezai Karakoç üzerinde önem bir etkisi olan Necip Fazıl'ın Büyük Doğu'sunun yanında 1950'li yılların ilk yarısında çıkmakta olan Hakka Doğru, Tanrı Kulu, İslamiyet, (yeniden çıkan) Sebilürreşad, Serdengeçti gibi dergileri takip etmeye çalışmıştır. (Karataş,43)

Elyesa Koytak'ın işaret ettiği gibi; Karakoç'un İslamcılık anlayışı, başlangıcından itibaren ümmete dayanan dolayısıyla millet kavramının sınırlarını zorlayan ve yer yer yeniden tanımlayan bir hareket noktası bulduğu, Tunus, Cezayir ve Mısır'daki anti-kolonyalist İslamcı bağımsızlık hareketleriyle, Batılılaşmanın cereyanının etkisi altındaki Türkiye'de verilebilecek mücadele arasında yakınlık kurmaya çalıştığı söylenebilir. (Koytak,471-472)

Bir şair olarak Sezai Karakoç anlamdan ziyade imgeye öncelik veren gerçeküstücü bir dilin ve üstü kapalı bir şiir anlayışını yansıtan İkinci Yeni akımı içerisinde olduğu gibi modern Türk şiirinin genel çerçevesi

içerisinde de kendine özgü söyleme biçimi, kelime dağarcığı, kavram örgüsü, zengin hayal gücü ve metafizik duyarlılıklarıyla özgün bir yere sahip olmuştur.

Karakoç'un yazılarında 1990 yılından itibaren aktüel siyaset dozu giderek artmaya başlamıştır. O dönemin şartlarının da etkisiyle Karakoç 26 Mart 1990'da Diriliş Partisi'ni kurmuş ve yazarın Diriliş Dergisi'ndeki son dönem yazılarında bu partinin kuruluş çalışmaları, parti programı ve faaliyetleri gibi konularda yer almıştır. Diriliş Dergisi yayın hayatına 1992'de veda ettikten sonra Karakoç parti faaliyetlerine yoğunlaşmış ancak kurduğu partiler neredeyse hiçbir etkinlik gösterememiş, siyaset sahnesinde şair ve düşünür olarak yaptığı etkiyle kıyas kabul etmeyecek derecede az yankı bulmuştur.

4. TOPÇU VE KARAKOÇ'UN BATILILAŞMA TASAVVURLARI

Nurettin Topçu ve Sezai Karakoç'un hayat öyküleri çerçevesinde düşünce dünyalarının oluşum süreçlerini ele aldıktan sonra, iki yazarın Batılılaşma tasavvurlarının mukayesesine girişebiliriz. Batılılaşma meselesi 19. yüzyıldan itibaren Batı dışı toplumların önemli bir bölümünün en önemli meselesi haline gelmiştir.

Hilmi Ziya Ülken'in isabetle vurguladığı gibi;

"...Batı kültürü önce ekonomik-siyasi alanda sonra bütün değerler alanında dünya görüşü olacak kadar genişlediği zaman...başka kültürler için tek yol kalıyordu: Modernleşmek. Çünkü bu artık Batı veya Doğu'nun karşılaşması, kapalı eski kültür çevrelerinin alışverişi değil dünya ölçüsünde (oecumenique) karakteri olan yeni kültüre katılmadan başka bir şey değildi..." (Ülken, 2019: 4-5)

Batılılaşmanın Batı dışı toplumlar için bir tercih değil bir mecburiyet olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu mecburiyetin gönüllü bir tercih yansıtılması ekseriyetle aydınların çabalarıyla gerçekleşir. Bu çabalar "Batılılaşmaz isek sömürge oluruz." anlayışından neşet eder ve kendini sömürgeleştirme ile sonuçlanır. Bu yönüyle bir tür yabancılaşmadır. Batılılaşma "Batılı" olanın, "Batılı" değer ve ilkelerin "medeni" dolayısıyla da "merkezi" ve "üstün" olduğu bu sebeple evrenselleşmesi ve küreselleşmesi gibi mantıksal çıkarımla birlikte işler.

Aşk-nefret psikolojisiyle ilişkili olarak hayran olunan ve nefret edilen bir yekpare ve çarpıtılmış bir Batı imajına Batılılaşma mecburiyeti ile yüzleşen toplumlarda yaygın bir biçimde rastlanır. Bu tavır kimi Oryantalistlerin ortaya koydukları yekpare ve çarpıtılmış Doğu imajının bir ters imgesidir adeta.

Bu noktada Batılılaşmanın bir tanımını yapabiliriz;

Tarz-ı hayat ve teknolojinin taklit, talim ve terbiye târikiyle transferi esasına dayalı bir "temeddün iddiası ve projesi". Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere Batılılaşma bir yönüyle Batılılaştırma, modernleşme ise modernleştirme sürecidir. Bu sürecin Batılılaşan toplumlarda yerli tepkilerin doğuşunun yolunu açtığı iddia edebiliriz. Bu yerli tepkiler sosyalist, milliyetçi yada İslamcı görünüm arz edebilir. Aşağıda örneklendireceğimiz gibi Nurettin Topçu ve Sezai Karakoç'un Batılılaşma tasavvurlarının "yerlilik" kavramı etrafında ele alınabileceğini düşünüyoruz. Bu örneklendirmelere geçmeden önce ele aldığımız meseleyi netleştirmek adına "yerlilik" kavramına ilişkin bazı yorum ve değerlendirmeler yapmamız icap etmektedir. Şerif Mardin'in isabetli yorumuna göre; "Batı uygarlığının çarptığı ve çarptığında dağıttığı uygarlıklarda Batı'ya karşı bir kızgınlık uyanmıştır. Batı toplumunun bir yaşama dizgesini tümüyle ortadan kaldırmayı ve yerine bir diğerini koymayı amaçlayan yönlerine bakılırsa, bu karşı koymayı doğal saymak gerekir. Batı'yı tümünden inkârın tepkisiyle ortaya çıkan, geleneksel uygarlığın değişikliğe uğramadan yeniden yaşamasını amaçlayan ideolojiler "yerlici" (nativistic) ideolojiler olarak" isimlendirilmektedir. (Mardin, 1992,183)

Postkolonyal teoriye ilişkin temel kavramlara yer verilen bir sözlükte yerlilik (nativism) başlığı altında şu ifadeler yer almaktadır; "Yerlilik kolonyal öncesi toplumda var olan yerli pratikler ve kültürel formlara dönüş arzusunu ifade eden bir terimdir. Terim çoğunlukla kolonyal öncesi ve yerli yordamın telafi edilerek ve canlandırılarak kolonyalizmin yerini alması gerektiğini iddia eden dekolonizasyon retoriğine işaret etmek için kullanılır." (Ashcroft, Griffith, Tiffin,2007,143)

Yerlilik ile yerlilik arasında bir ayrım yapan Mahmut Hakkı Akın'a göre; Yerlilikten; "Yerlilik, kendinden menkul değer atfedilen ve sorgulanmayan bir konumda kabul edildiğinde söz edilebilir. Bu yönüyle yerlilik, yerliliği de tahrip eden bir araçsallığa dönüşme potansiyeline sahiptir. (Akın,2021,646)

Yerlilik, sömürge toplumlarında olduğu gibi sömürge olmamakla birlikte sömürgeciliğin içerdiği egemenlik ilişkilerinden etkilenen Türkiye gibi toplumlarda da sıklıkla gözlenebilen bir tavır alıştır.

Düşünsel olarak yerlilik birbirinden farklı ideolojilere eklenme yeteneğine sahip olmasıyla öne çıkmaktadır. Bununla birlikte yerlici yorumlar ister milliyetçilik ve sosyalizm isterse de İslamcı tahayyüllerle ortaya konulsun genellikle reaksiyoner ve ötekinin belirleyici olduğu düşünsel pozisyonlar olarak yorumlanabilir.

Yıldırım Erbaş'ın işaret ettiği gibi; "Yerlilik modernlik durumunun ve Batı'da üretilen toplumsal teori ve ideolojilerin taklidinin aşılması iddiasından doğar. Yerliliğin düşünsel performansının bunu ne kadar gerçekleştirebildiği ya da gerçekleştirebileceği ayrı bir konudur." (Erbaş,2014,33)

Bu noktada makalemizin örneklemini teşkil eden Hareket ve Diriliş Dergileri söz edebiliriz. Nurettin Topçu'nun Hareket Dergisi, 1939 yılında yayın hayatına başlamış, 1953 yılına kadar aralıklarla 47 sayı, Fikirde ve Sanatta Hareket adıyla 1966-1982 tarihleri arasında düzenli olarak 140 sayı, toplamda ise 187 sayı yayımlanmıştır. Sezai Karakoç'un kurucusu ve başyazarı olduğu Diriliş Dergisi ise 1960 yılında iki sayı yayımlandıktan sonra 1966-1992 yılları arasında belirli aralıklarla 396 sayı yayımlanmıştır.

Nurettin Topçu, Cumhuriyet döneminde Batılılaşmaya eleştirel bir şekilde yaklaşan ilk yayınlardan biri olan Hareket Dergisi'nin henüz ilk sayısında Rönesans Hareketleri başlıklı önemli bir yazı kaleme almıştır.

Bu yazıda;

"...Şarkın eski Yunan'da rönesansı demek olan Yunan medeniyeti fizikten ahlaka doğru bir yürüyüştür. Sofistlerden önceki ilk Yunan filozofları, şark kavimlerinden aldıkları fikri unsurlarla madde olan kainatın izahına çalışıyorlardı. Sofistlerden sonra Sokrates, Platon ve Aristo'da felsefenin mihrini ruh ve ahlak meseleleri teşkil ediyordu..." "... İtalya'da 15. Asırda başlayan Garp rönesansı, Haçlı seferlerinden sonra İtalya'ya götürülen Şark ve İslam metinlerinin Latince'ye tercümesiyle ve bütün orta zaman Hıristiyan aleminde içinde hazırlanan ilim eserlerinin girdikleri yeni terkipler arasında doğdu..." demektedir. (Topçu,1939,1-6)

Topçu'nun bu yorumu, Avrupamerkezci tarih anlatısının Yunan Mucizesi'ni (Greek Miracle) bozuma uğratması ve tarihi Doğu-Batı karşıtlığı/ötekiliği çerçevesinde okuyan görüşlere bir alternatif oluşturması bakımından önemlidir.

Avrupamerkezli Rönesans anlayışına karşılık Topçu'nun ortaya koyduğu "Rönesanslar" fikri S. N. Eisenstadt'ın çoklu moderniteler tanımlamasını hatırlatan bir yorum ya da Jack Goody'nin farklı medeniyetlerin rönesanslarından bahsettiği "Rönesanslar" isimli eserinde yaptığı; "Avrupa'nın kültürünün dünyanın geri kalanından ayırt etmek genelde bir Batı icadıdır." (Goody,2019,316) tespitiyle birlikte okunabilecek bir yorum olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte Fransa'da eğitim alan ve Avrupa'yı yakından tanıyan Nurettin Topçu'nun Batı dışı dünyada örneklerine sıkça rastlanan "Batı karşıtı" bir yazar olmadığı ifade edilmelidir.

Topçu'ya göre;

"Rönesans'tan asrımıza kadar Avrupalının ruhunu göklere yükselten harika, Doğu'nun hala benimseyemediği ilim zihniyetidir. İlim zihniyeti ilmin kendisi değil ilim yapma yetisidir. İlim kitaplarla aktarılır, ilim zihniyeti ise ancak ruhlarda bu aşığı vermeye muktedir olan ve önceden ahlaki hazırlık isteyen hakikat imanından doğma bir cevherdir...Batı'nın ilim tarihinde bu yolda harcanmış yüz binlerce ömür görülür." (Topçu,1939,1-6)

Sezai Karakoç 1960'ların ortasından itibaren düzenli olarak yayımladığı Diriliş Dergisi de Soğuk Savaş döneminin ideolojik çatışma ortamında Batı merkezli ideoloji ve anlayışlara karşı "farklı" bir ses ve ifade olarak öne çıkmaktadır.

Sezai Karakoç'a göre; "Realitede ne liberal kapitalizmin homo economicusu, özgür girişimci-yaratıcı insanı, ne faşizmin saf ve üstün ırkı, ne de komünizmin eşit kişilerden kurulu toplumundan iz ve eser vardır...Gerçekte toplumlar çok daha karmaşık yapıda realitedir...Bu sebeple teorik sözler askıda kalmakta bu ideolojilerin birinde şirketler, öbüründe parti ve diğerinde şefler temel öge haline gelmektedir...Özgürlük, eşitlik ve ırk üstünlüğü birer maskeden ibarettir." (Karakoç,1980,13)

Karakoç'un tıpkı Topçu gibi Avrupa ve Amerika hegemonyasına karşı çıkmakla birlikte Batı medeniyetinin "başarılarını" müspet gelişmeler olarak değerlendirdiği söylenebilir. Bu yönüyle yazarın düşünceleri, Topçu düşüncesiyle olduğu gibi İslamcılık düşüncesinin genel seyriyle de paralellik arz

etmektedir. Yazar Uygarlığın Değerbilirliği başlıklı yazısında Batı medeniyetine ilişkin şu tespitlerde bulunmaktadır;

“...Çağımızın Batı uygarlığıyla daha önce gelip geçmiş veya varlıklarını sürdüren öbür uygarlıklar arasında şu fark göze çarpıyor: Bugünkü Batı uygarlığı, tarihte eşi benzeri görülmemiş egosantrik mizaç ve tutkuyla, kendinden öncekilerden kalanları adeta sterilize ediyor, paketliyor, ambalajlıyor, numaralıyor, sonra da ellerin daha da önemlisi gönüllerin eremeyeceği bir karantina odasına ya da alanına kapatıyor. Çağımızda müzeler geçmiş uygarlıkların karantina daireleridir. Bu açıdan açık müze kapalı müzenin farkı yoktur...” (Karakoç, 22)

Karakoç bu yazı dizisinde coğrafi keşiflerle sömürgecilik arasındaki ilişkiye şu sözlerle dikkat çekmektedir;

“...Batının coğrafi keşifleri, Müslümanların elinde bulunan ipek yolu ticaretini denizlere kaydırma sonucunu doğurmuş, bu da İslam Alemi'nin fakirleşmesine sebep olmuştur. Bu keşifler ekonomik ve askeri sonuçlar doğurmuş, Avrupalılar Çin ve Hind'i sömürgeleştirmiş, ticaret, hile ve zorbalık yoluyla bu toprakların zenginliklerine kaynağında el koymuş, denizlerdeki üstünlüğü sayesinde İslam Dünyasını kuşatıp Birinci Dünya Savaşı sonunda paramparça edip yere sermişlerdir...” (Karakoç,1988,2)

Karakoç ayrıca, Avrupa'nın coğrafi keşiflerinin çoğunlukla zannedildiği gibi Müslümanların meçhulü olmadığını, ancak Müslümanların kara ticaret yolları ellerinde olduğu için 'bildikleri' bu yolları kullanmaya gerek görmediklerini iddia etmektedir.

Yazara göre; “Avrupalılar deniz yollarına hâkim olarak önce Doğu'ya sonra da İslam dünyasına hâkim olmuşlardır... Avrupalıların bu girişimi, zorunluluk, vahşet ve cehalet gibi faktörlerin verdiği bir cesaret ve maceraperestlik sonucunda gerçekleşirken, Müslümanlar ise zengin ve medeni olduklarından böyle bir harekete girişmemişlerdir.” (Karakoç,1988,2)

Topçu ve Karakoç'un fikirlerinin karşılaştırılabileceği bir başka mesele Amerika'ya bakışlarıdır. Topçu ve Karakoç “Batı” kelimesini çoğunlukla Avrupa'yı ifade etmek için kullanmakta ve Amerika'yı genellikle Avrupa kültür ve değerlerinin farklı bir kıtada farklı bir formda inşa edilmesi olarak yorumlamaktadırlar. Bununla birlikte iki yazarın Amerika ile kurulacak ilişkiler noktasında görüşleri farklılaşmaktadır. Sezai Karakoç, Soğuk Savaş döneminin sonlarına doğru yaptığı yorumlarda İslam dünyasının kendi birliğini gerçekleştirmeden Amerika'yla ilişkilerini bir çeşit denge politikasıyla yürütmesi gerektiği şeklinde reel politik bir görüşe sahiptir.(Karakoç,1988,3) Topçu ise, Avrupa ile Amerika arasında bir karşıtlık kurarak, Avrupa'yı Avrupa yapan “ruhi kuvvetin Amerika'ya ayak basmadığını” ve Amerika'nın maddi kuvvet olarak nitelendirdiği üretim gücüyle pragmatizm felsefesi sayesinde tahakküm kurabildiğini savunmakta Bir başka deyişle Topçu bir yönüyle Amerika'yı ise sığ ve yoz bir maddi güç olarak ele alıp ötekileştirmektedir.

Topçu, sanayileşme ve pozitivizm üzerinden Avrupa'yı oldukça sert bir üslupla eleştirmesine rağmen Rönesans ve Romantizm “başarılarını” takdir ettiği söylenebilir.

Karakoç'un yazılarında belli bir çerçevede olumlanan teknolojik gelişmeye son tahlilde, pozitivist bilim anlayışına benzer bir biçimde “insanlığa yeni bir medeniyet ve yeni bir anlam getirmeye muktedir olmadığı” (Karakoç, 1989,1) şeklinde özetlenebilecek güçlü bir eleştiri yapıldığı söylenebilir.

Aralarında Topçu ve Karakoç'un isimlerini de zikredebileceğimiz “Cumhuriyet dönemi İslamcı aydınlarının temel amaçlarının Batı'nın Müslüman toplumlardaki kültürel ve emperyal hegemonyasını eleştirmek kadar Türkiye'deki Batıcı aydınların Avrupa-merkezci fikirlerine de karşılık vermek” olduğu iddia edilebilir. (Duran,Aydın,2016,310-311)

Nurettin Topçu'ya göre, Batılılaşma taraftarları iki gruba ayrılabilir: İlk grupta, Avrupa'dan sadece teknik ve makine almak gerektiğini söyleyenler, ikinci grupta ise, “ilk grubun düştüğü sosyoloji hatasına düşmeyen, insan ruhunun yamalı bohça olmadığını bilen aydınlar yer alır. Bu aydınlar göre Batıyı tekniği ve kültürü ile kabul etmek zorunludur.” (Topçu, 1943,257-261)

Topçu'ya göre; “Batıyı, onun edebiyatından, müziğinden, ahlakı ve aile hayatından ve bütün bunları, Batının tekniğinden ayırmak mümkün değildir. Tanzimatçılar ve sonradan onların hareket tarzını tekrarlayan inkılapçılar millet hayatındaki gevşeyişin ve bugünkü perişanlığımızın sebebidirler.” (Topçu,1970,4) Batılılaşma sürecinde bütün enerjimizi amaçsızca harcadığımızı savunan yazara göre;

“Avrupa’da ruh kuvvetiyle içten yapıları biz göz, kulak ve el kuvvetiyle dışardan elde etmeye çalıştık.” (Topçu,1968,60)

Topçu Batılılaşmanın taklit düzeyinde ele alınmasından dolayı başarısız olduğunu düşünmekte ve bir tür öze dönüş sayesinde yaşanan krizlerin aşılabileceğini iddia etmektedir:

“... Şimdiye kadar yaptığımız garp taklitçiliği yolunda daha asırlar da geçse kendimize özel bir medeniyet yaratamayacağımızı nihayet anladık. Garptan neyi almamak lazım geldiğini anlamak için bile şimdiye kadar öğrendiklerimizin yardımıyla benliğimize dönmemiz ve seçim hakkını bizi idare eden içtimai zaruretlere vermemiz lazım geldiğini zannediyoruz. Ancak böyle bir kendimize geliş sayesinde, insanlığa örnek olacak bir rönesans yapabileceğiz.” (Topçu, 1939,6)

Batı taklitçiliği meselesi Nurettin Topçu düşüncesinde Batılılaşma eleştirisinin temelini oluşturmaktadır.

“Tanzimat’tan bu yana içine girdiğimiz tek taraflı Batılılaşma, ruhumuzun, medeniyetimizin, kültürümüzün en büyük yıkıma, adeta kırma uğradığı, manevi bir katliam olmuştur. Bir halk, ancak kendi kültür ve medeniyetinin atılımı sonucunda başka bir medeniyet çevresiyle ilişkiye girebilir. Yoksa kendi medeniyetini, kültürünü inkar ederek, yıkarak başka bir medeniyet veya kültür çevresine girmeye çalışmanın adı intihardır. Çünkü taklit bizzat taklit edileni anlama yolunu da kapar ve tıkar. Yine kendimiz kalarak başkasını anlayabiliriz. Kendi kendisinden uzaklaşan başkasını anlama şansını kendi eliyle yitirmiş olur.” (Karakoç,1988,3)

Topçu kimi yazılarında tarihsel analogiler kurarak meseleleri ele alan yazar Batılılaşma eleştirisinin tonunu sertleştirmektedir.

Topçu’ya göre; “Selçuklular’ı iki düşman tehdit ediyordu: Haçlılar ve Moğollar. Bugün Batılılaşma maskesinin altında da Haçlılaşma barınmaktadır. Toplumaya yerleşen bu zihniyet son nesillerde bir aşağılık duygusu yaratmış böylece Anadolu çocuğu kendisinin olan her şeyden kaçmaya ve benliğinden uzaklaşmaya başlamıştır.” (Topçu, 1972,3)

Karakoç Diriliş Dergisi’nin daha ilk sayılarından birinde Batılılaşmaya ilişkin şu tespitleri yapmaktadır;

“...Osmanlı Devleti zayıfladıkça Batılılar içimize girmiş, İslam’a olan inanç ve güvenimizi yıkmışlardır. Bu inanç ve güven çözüldükçe biz de bütün kurtuluşu Batılılaşmakta görmeye başlamışız. Böylece artan ve kökleşen bir kültür emperyalizminin ve otokolonizasyonun kurbanı olmuşuz. Yeni yetişen kadro tam anlamıyla Batıya adapte olmuş bir kadrodur. İslam dünyasının her tarafında böyle adaptasyon nesli köşe başlarını tutmuştur... (Ancak) Batılılaşma denilen otokolonizasyon ve adaptasyon iflas etmiştir. İslam kültürünü kılmıdatmayan...bu Batı romantizmi bu ülkelerde...gerçek bir varlık gösterememiş bir eser ve şahsiyet getirememiştir...” (Karakoç,1966,20)

5. SONUÇ

Avrupa düşüncesinden ciddi biçimde etkilenen Topçu bununla birlikte Batı taklitçiliğini eleştirmekte, yazılarında yalnızca siyasal ya da ekonomik anlamda değil epistemik anlamda da bir özgürleşme ve özneleşme arayışını dile getirmektedir. Sezai Karakoç ise İslam düşüncesinin uzun süredir içerisinde olduğunu söylediği krizin aşılması noktasında çözüm önerisi olarak İslam dünyasının kendi medeniyet değerlerine dönüşünü ve bu değerlerin yeniden yorumlanmasını sunmaktadır. Karakoç Batılılaşmayı bir tür “otokolonizasyon” süreci olarak değerlendirmekte ve Kemalist modernleşmeyle birlikte Batıcılığın farklı versiyonlarına da karşı çıkmaktadır. Topçu ve Karakoç’un zaman zaman oksidentalizme yaklaştıkları belirtilmelidir.

Nurettin Topçu düşüncesinin özgünlüğü postkolonyal dünyada görülen milliyetçi, sosyalist ve İslamcı tepkilerin neredeyse bütününe kapsayacak bir söylem ortaya koyabilmesi, bunu kendine özgü bir üslup ve felsefi bir dille ifade edebilmiş olmasında aranmalıdır. Sezai Karakoç’un siyasal düşüncesinin açıklanmasında ise yakın bir dönemde gelişmeye başlayan epistemik bağımsızlığı tahayyül eden dekolonyal düşünceye atıfta bulunulması daha uygundur. Çünkü Karakoç düşüncesinin bütününe bakıldığında başlangıç aşamasından itibaren çok boyutlu bir bağımsızlık arayışı göze çarpmaktadır. Aralarında bir nesil yaş farkı bulunan Nurettin Topçu (doğum 1909) ve Sezai Karakoç’un (doğumu 1933) ilkinin düşünce dünyalarının 1. Dünya Savaşı, ikincisinin ise 2. Dünya Savaşı şartlarda oluşmuş, Topçu yüksek öğrenim hayatı boyunca Fransa’da yaşamış, Karakoç ise yurtdışında yaşamamıştır. İki yazarın “Batı” ve Batılılaşma tasavvurları üzerine düşünürken bu arka plan göz önünde bulundurulmalıdır. Son

olarak Topçu'nun felsefeci, Karakoç'un şair kimliklerinin düşünce dünyalarının ve Batılılaşma tasavvurları üzerinde etkili olduğunu belirtmemiz gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akın M. H. (2021). "Said Halim Paşa Düşüncesinde Yerlilik Meselesi", Hazırlayan Asım Öz, Osmanlı Sadrazamı ve Düşünür Said Halim Paşa Kitabı, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Bill Ashcroft, Gareth Griffith ve Helen Tiffin, (2007), Post-Colonial studies, The Key Concepts, Routledge, (Second edition). London, s. 143.
- Burhanettin Duran ve Cemil Aydın, Modern İslamcılık Düşüncesinin Rakip Oksidentalizmleri: Necip Fazıl Kısakürek ve Nurettin Topçu'da Hıristiyanlık, Batı ve Çağdaşlık Anlayışı, s. 310-311.
- Elyesa Koytak, (2018) İkinci Yeni ve İslamcılığın Yeniden Doğuşu: Sezai Karakoç'un Şiir Sanatı Dergisi, "İslamı Uyandırmak 2", İLEM, İstanbul. S. 471,472
- Fırat Mollaer, (2017), Anadolu Sosyalizmine Bir Katkı, (İstanbul: Dergah Yayınları), s. 48.
- İsmail Kara, Ahlak Davasına ve Muallimliğe Adanmış Bir Ömür, s. 13.
- Karataş Turan, (2019), Doğunun Yedinci Oğlu, İstanbul: İz Yayıncılık, s. 43
- Louis Massignon, "Son Hallac Yorumcusu Olarak Nurettin Topçu", Çev. Neriman Kalın, Dergah Dergisi, (Mart 1997), s. 8.
- Mustafa Kök, "Hareket ve Nurettin Topçu" Hece Dergisi özel sayısı, s. 99.
- Nurettin Topçu, "İçtimai Sınıflar", Hareket Dergisi, (Mart 1939), s. 60-64.
- Nurettin Topçu, "Avrupa", Hareket Dergisi, (Şubat 1943), s. 257-261. Nurettin Topçu, "Muhafazakarlık ve İnkılapçılık", Hareket Dergisi, (Aralık 1970), s. 4.
- Nurettin Topçu, "Vatandaş Ahlakı", Hareket Dergisi, (Mart 1939), s. 48-51.
- Nurettin Topçu, "Metafizik", Hareket Dergisi, (Nisan 1968), s. 60.
- Nurettin Topçu, "Rönesans Hareketleri", Hareket Dergisi, (Mayıs 1939), s. 6.
- Sezai Karakoç, "Dört Yol Ağzında 1", Diriliş Dergisi, (1 Ağustos 1988), s. 3.
- Nurettin Topçu, "Milliyetçiliğimiz", Hareket Dergisi, (Ocak 1972), s. 3.
- Nurettin Topçu, "Türk Milliyetçiliği ve Komünizm", Hareket Dergisi, (Ağustos 1968), s. 4-7.
- Nurettin Topçu, "Rönesans Hareketleri", Hareket Dergisi, (Mayıs 1939), s. 1-6.
- Nurettin Topçu, "İçtimai Sınıflar", Hareket Dergisi, (Mart 1939), s. 60-64.
- Sezai Karakoç, "Medeniyet Kavramı 2", Diriliş Dergisi, 1983
- Sezai Karakoç, "Güç Doğum", (Diriliş Dergisi), (Mart 1977), s. 1.
- Sezai Karakoç, "Şartlar ve İnsan", Diriliş Dergisi, (İstanbul: 1977)
- Sezai Karakoç, "İdeal Devlet ve Devlet İdeali", Diriliş Dergisi, (Nisan 1980), s. 13.
- Sezai Karakoç, "İslam'ın Dirilişi", Diriliş Dergisi, (1966) , s.20.
- Sezai Karakoç, "Uygurluğun Değerbilirliği", Diriliş Dergisi, s.22.
- Sezai Karakoç, "Medeniyetimizin Büyük Krizi 11", Diriliş Dergisi, (26 Aralık 1988), s. 2.
- Sezai Karakoç, "Dört Yol Ağzında Türkiye 1", Diriliş Dergisi, (Ağustos 1988), s. 3.
- Sezai Karakoç, Gündem, Diriliş Dergisi, (Ocak 1989), s. 1.
- Süleyman Seyfi Ögün, Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2002). s. 25.
- Süleyman Seyfi Ögün, Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2002). s. 25.

Şerif Mardin, İdeoloji, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1992), s. 183.

Ülken H. Z. (2019), Çağdaş Türkiye’de Düşünce Tarihi, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları.

Yıldırım Erbaş, Türkiye’de Sol Düşünce ve Yerlilik Sorunsalı Birikim Dergisi Örneği, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara,2014, s. 199.

Abdullah Uçman, “Anadolu Mecmuası”, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/anadolu-mecmuasi> [Erişim: 15.03.2020].

<https://www.yenisafak.com/kultur-sanat/dergicilige-damga-vuran-dirilis-seruveni-635374> [Erişim: 01.09.2021]

